

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
KAZAK ULUSAL KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
BAKÜ AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

VIII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

02 - 05 Haziran 2021 - NİĞDE

TÜRK DÜNYASI
ТҮРКІ ӘЛЕМІ
ТӨРКІ ДОНЪЯҺИ

TUDAS 2021

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT I

**VIII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI
ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU
(2 – 5 Haziran 2021, Niğde)**

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT I

**KESİT
YAYINLARI**

2021 NİĞDE

Kapak Tasarımı: Recep TETİR

ISBN: 978-625-7698-52-8 (Bildiler Kitabı Takım)
978-625-7698-53-5 (Bildiriler Kitabı Cilt I)

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT I

VIII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

(2 – 5 Haziran 2021 Niğde)

VIII BEYNƏLXALQ TÜRK DÜNYASI ARAŞDIRMALARI SİMPOZİUMU

(2 - 5 İyun 2021-Niğde)

VIII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТҮРКІ ӘЛЕМІ ЗЕРТТЕУЛЕРІ СІМПОЗИУМЫ

(2 – 5 Маусым 2021 Нийде)

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Hikmet KORAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Adem YELOĞLU

2021 NİĞDE

CİLT I

DİL/EDEBİYAT

Türk Lehçeleri ve Edebiyatları- Karşılaştırmalı Çalışmalar

Türk ve Dünya Edebiyatlarının İlişkisi ve Etkileşimi

**VIII. Uluslararası Türk Dünyası Arařtırmaları Sempozyumu'nda
Sunulan Bildirilerin Ükelere Göre Sayısı**

ÜKELER (11)	Sunulan Bildiri Sayısı
TÜRKİYE	61
AZERBAYCAN	54
KAZAKİSTAN	41
KIRGIZİSTAN	16
ÖZBEKİSTAN	7
AFGANİSTAN	3
RUSYA FED.	2
ÇİN HALK CUM.	1
K.K.T.C.	1
IRAK	1
ÜRDÜN	1
TOPLAM	188

БИЛИНГВИЗМНИНГ БОЛА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ РИВОЖИГА ТАЪСИРИ

Манзура ШАМСИЕВА*

Аннотация: Билингвизм ва кўп тиллиликка бўлган муносабат турлича бўлиб, ўтмишда ҳам, ҳозирда ҳам жамиятда юз берадиган ижтимоий-сиёсий, маданий, шунингдек, давлатнинг тил сиёсати жараёнлари сифатида белгиланади. Дунёда XX аср ўрталаридан бошлаб болалар билингвизмига бўлган муносабат, унинг шаклланишига нисбатан қизиқиш кузатила бошланди, сўнги йилларда эса аҳолининг турли қатламларида бу феноменга нисбатан ижобий муносабат доимий равишда ошиб бормоқда. Бугунги кунда хориж давлатларида билингвизм ва кўп тиллиликнинг шаклланишига тиллар ва маданиятларни сақлаб қолиш имконияти сифатида қаралмоқда. Экспериментларнинг кўрсатишича, ҳатто икки ёшли болалар ҳам ўз тилини ким билан мулоқот қилаётганлигига қараб мослаштиради. Кодларни алмаштириш бу турли тиллардаги сўзларни тасодифий алмаштириш дегани эмас. У грамматика қонуниятларига бўйсунди. Кодларни алмаштириш икки тилда ҳам лингвистик билимларни талаб қилади. Шу сабабли коднинг аламашиши чалкашликнинг эмас, лингвистик маҳоратнинг белгисидир. Бу билингвал болалар ва катталар учун ҳам мутлақо нормал ва қутилган ҳолатдир. Билингвизм чалкашликни келтириб чиқармайди ва тилни ўзлаштириш жараёнини кечиктирмайди. Мақолада билингвизмнинг бола ривожланишига таъсири тарихидан бошлаб, бугунги кундаги нуқтаи назарлар ҳамда ўз тажриба натижаларимиз баён этилган. **Калит сўзлар:** билингвал болалар, билингвизм, кодлар алмашиши, интеллектуал ривожланиши, она тили, хорижий тил.

The Impact of Bilingualism on Child Development

Annotation: experiments have shown that even two-year-olds adapt their language depending on who they communicate with. Replacing codes does not mean that it is a random replacement of words in different languages. He is subject to the laws of mathematics. Switching codes requires linguistic knowledge in both languages. Therefore, the trouble with the code is a sign of linguistic skill, not confusion. Bilingualism does not bring

* Ўзбекистон Миллий университети таянч докторанти (PhD)

confusion and does not delay the process of mastering.
Keywords: *bilingual children, bilingualism, code exchange, intellektual development, native language, foreign language.*

Кириш

Билингвизмнинг бола интеллектуал ривожига таъсири ҳақида масала дастлаб ассоциатив психология мактаби вакили И.Эпштейн (1915) томонидан қўйилган. Ушбу масалани тадқиқ этиш тарихи уч даврга бўлинади. Биринчиси – 20-йилларда америкалик тилшуносларнинг қатор ишларида билдирилган негатив натижалар даври. И.Эпштейннинг тушунчасида тафаккур – бу фикрлар ва сўзлар ўртасидаги ассоциациядир. Фикр ва бошқа тил сўзи ўртасидаги ассоциация ҳам бўлиши мумкин. Олимнинг фикрича, бир тилни билиш бошқа тилларни ўрганишга халақит беради, чунки икки тилли индивидда мавжуд бўлган кўплаб кесишувчи сўз ассоциациялари айниқса, “ифодалаш”, яъни нутқ ва ёзув доирасида бир-бири билан интерференцияга киришади. Шу тариқа, И.Эпштейн икки тиллилик фикрни шакллантириш ва уларни узатишда тўсқинлик қилади, деб ҳисоблайди.

1928 йилда Люксембергда икки тиллиликнинг ўқувчилар интеллектуал ва шахсий ривожланишига таъсири масалаларига бағишланган конференция ташкил этилди. Монолингв ва билингвал болаларнинг интеллект даражасини баҳолашга қаратилган IQ тести (интеллектуал коэффициент) монолингвал болаларнинг устунлигидан далолат берувчи натижаларни берди (Saer 1922; 1923; 1924). Люксембургдаги конференция иштирокчиларининг аксарияти ушбу ва бошқа натижаларга асосланган ҳолда она тилидан бошқа тилида таълим олиш ақлий ривожланиш ва шахс ривожланиши учун зарарли, деган қарорга келишди ва шу билан боғлиқ равишда иккинчи тилни киритишни кейинроққа қолдириш тавсия этилди.

Бу фикр йигирманчи асрнинг ўрталарига қадар ҳукмронлик қилди. Бироқ аксарият тадқиқотларда олдин қўлланган методикаларнинг мукамал эмаслиги борасида хулосага келинди (Pinter, Arsenian, 1937; Jones, 1954). Бу тадқиқот натижаларига кўра билингвал ва монолингвал болаларнинг ақлий ва нутқий ривожланиши деярли эквивалентлиги тўғрисида хулосага келинди.

Д.Т.Сперл (1944) коллежларнинг икки тилли талабалари ақлий ривожланишда бир тиллилардан фарқланмаслигини, ундан ташқари, касбий доирада улардан биров устун эканлиги, илмий ишда эса – аҳамиятли даражада устун эканлигини аниқлади. В.Вилдомек (1963)нинг фикрича, билингвизм боланинг тил ва интеллектуал доираларини ҳам бойитиши, ҳам қашшоқлаштириши мумкин. У.Ламбер (1972)нинг кўрсатишича, бир тилли ва икки тилли ижтимоий-маданий даражаси бир хил бўлган болаларни таққосласа, икки тилли болалар ақлий ривожланиши бир тилли болаларга қараганда устунлигини, айниқса, фикрлашнинг ўзига хослиги ва ақлий мослашувчанликни талаб қилувчи вазифаларни бажаришда устунлик қилади.

М.Сигуан ва У.Ф.Макки, Саер ва У.Ламбер натижаларидаги фарқни синалувчиларнинг ижтимоий-маданий даражасидаги фарқ билан боғлайди. Саер тадқиқ этган билингвлар улар таққосланган монолингвлардан кўра нисбатан паст ижтимоий даражага мансуб бўлган. Аксинча, У.Ламбернинг реципиентлари бир хил ижтимоий-маданий даражага эга бўлган. Шубҳасиз, бундай таққослаш бир хил хулосаларни бермайди. Умуман олганда, икки тиллилик болаларнинг ривожланишига ижобий ёки салбий таъсир қилиши борасида мутлақ жавоб бериш мумкин эмас, чунки бу кўплаб омиллар: болаларнинг индивидуал қобилиятлари, таълим сифати, аҳолининг ижтимоий-иқтисодий ва маданий даражасига боғлиқ.

Билингвизм болаларнинг интеллектига салбий таъсир кўрсатади, деган фикр ҳукмронлик қилаётган бир вақтда 1935 йилда чоп этилган Л.С.Виготскийнинг мақоласида кўп тиллилик шахснинг тафаккури ва ривожланиш даражасига фақат ижобий таъсир қилади, деган мутлақо қарама-қарши фикрни илгари суради. Ижобий таъсирлардан бири сифатида боланинг бир фикрни бир нечта тилда ифодалаш қобилияти унга ўз тилини бошқа тиллар орасида ягона аниқ тизим сифатида кўриш имконини беради ва бу унинг лингвистик операциялари англанишига олиб келишини кўрсатади. 1962 йилда Л.С.Виготскийнинг инглиз тилига таржима қилинган мақолалари ва “Thought and Language” (Vygotsky, 1962) китоби Канада, Германия ва Францияда билингвизмнинг ақлий

ривожланишга таъсирининг илмий баҳоси “ижобий” бўлган тадқиқотларнинг юзага келишига бевосита таъсир кўрсатди.

Э.Пол ва У.Ламбертнинг тадқиқотларидан сўнг билингвизмнинг бола ақлий ривожига ижобий таъсирини тасдиқловчи қатор ишлар нашр қилинди. Турли мамлакат тадқиқотчилари билингвларнинг когнитив устунлигини аниқлади. Шундай жиҳатлардан билингвнинг сўзлар ўртасидаги семантик ўзаро муносабатларга нисбатан “сезгирлиги” (McLaughlin, 1984), умумлаштирувчи хулосалар чиқара олиши (Liedtke, Nelson, 1968), вербал трансформация ва алмаштириш билан боғлиқ бўлган вазифаларни еча олиш (Ekstrand, 1980), новербал вазифаларни ҳал этишда мураккаб таҳлилий стратегияларни қўллаш олиши (Ben-Zeev, 1977) кабиларни таъкидлаш мумкин.

Олимлар (Камминс, Д.К. Порше, Т. Скатнаб-Кангас и П. Тоукома) икки тиллилик ва тафаккурнинг ўзаро таъсирини ўрганишни давом этириб, бола шахсининг нутқ-тафаккур тараққиётига ижобий таъсир кўрсатувчи икки тилли муҳит шароитларини аниқлаш вазифасини ўртага қўйдилар. Масаланинг бу тарзда қўйилишида бир тил тизими ва шароитлари доирасидаги функционал компетенцияларнинг бошқа тил билан ўзаро таъсирининг бирлашуви муҳим саналади. Шундай қилиб, Камминс илмга икки янги атама – “BICS” (basic interpersonal communicative skills) – кундалик мулоқотнинг базавий коммуникатив кўникмалари ва кундалик мулоқотдан ташқарида зарур бўладиган “CALP” (cognitive academic language proficiency) когнитив-академик тил компетенциясини киритиб, лингвистик компетенциянинг икки жиҳатини ажратади (Cummins, 1984). BICS ва CALP ўртасидаги фарқни кўрсатиш учун Камминс шартли айсберг образини таклиф этади. Устида тушуниш ва сўзлаш каби лингвистик кўникмалар, пастида эса анализ ва синтез қилиш қобилияти туради. Базавий тил билимлари (грамматика, талаффуз, лексика) ҳам “айсбергнинг кўриниб турган қисми”да жойлашади, пастида эса тилнинг семантик ва функционал воситалари туради.

Тил компетенцияларини BICS ва CALP га бўлиш қаторида Камминс ўз назариясига контекстни тушуниш ва когнитив мураккаблик даражаси тушунчаларини ҳам киритади. Шу тарика, олимнинг фикрича, баъзи коммуникатив вазифалар,

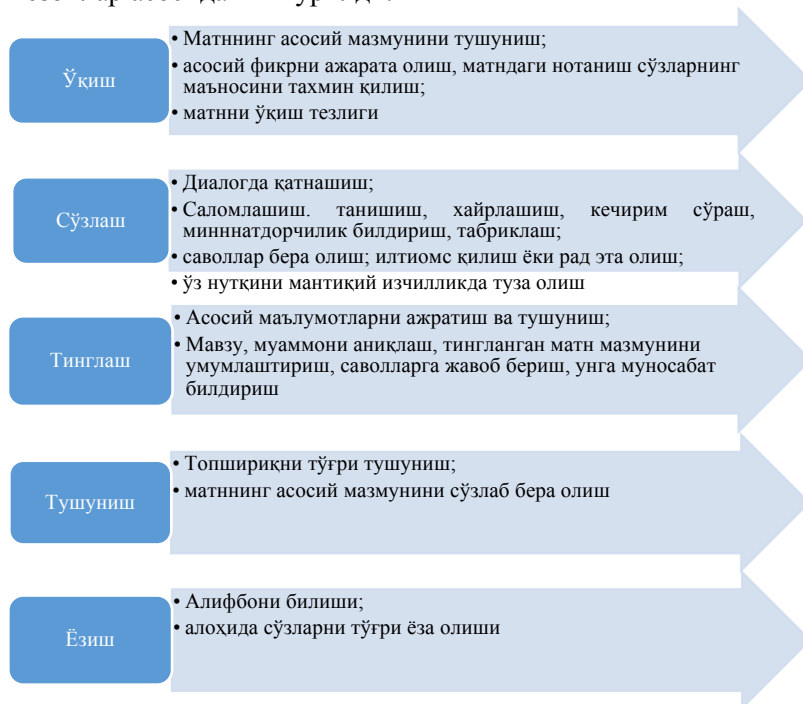
айниқса, улар мулоқотнинг новербал воситалари ёки ўзига хос вазиятли клишеларни ҳосил қилувчи вербал контекстда когнитив мураккабликни туғдирмайди. Бошқа вазиятлар “контекстдан ташқарида”гилари эса коммуникация иштирокчиларида когнитив юкни келтириб чиқаради. Масалан, дўкондан харид қилиш ёки меҳмонхонадан хона буюртма бериш каби оддий коммуникатив вазиятлар муайян контекстуал мезонлар билан характерланади, иштирокчилар олдига ҳеч қандай жиддий когнитив вазифаларни қўймайди ва шу билан BICS компетенцияси доирасида қолади. Ва аксинча, ўқув машғулотлари давомида маълумотларнинг жадал оқими уни ўзлаштириш учун юқори даражадаги когнитив компетенцияни (CALP) талаб қилади, чунки бундай маълумотларга мавҳум мазмун хос бўлиб, контекстуал таянчга эга бўлмайди. Шундан келиб чиқиб, ўқувчида етарли даражада CALP компетенциясининг мавжудлиги ўқув материални муваффақиятли ўзлаштиришнинг зарурий шарти саналади.

Шундай қилиб, Камминс билингвнинг тил компетенцияси ва биринчи ва иккинчи тили ўртасидаги ўзаро муносабат даражасини ўрганиб, бола эришадиган иккинчи тил компетенцияси даражаси кўп жиҳатдан биринчи тил ривожланганлиги даражасига боғлиқ бўлади, деб ҳисоблайди (Cummins, 1979). Бу фарзани билингвал нутқ назариясига ўтказишдан шу нарса келиб чиқадики, дастлабки тил ривожланиши она тилида шакллантирилиб, боланинг фикрлаш ва тил қобилияти етарли даражада ривожлангандан сўнг иккинчисини интеграциялаш тўғри бўлади. Натижада биринчи тилдан иккинчи тилга когнитив тузилмаларни ўзига хос тарзда ўтказиш юз беради.

1. Асосий Қисм

Юқорида келтирилган далилларга асосланган ҳолда биз 5-8 ёшли билингвал болаларда билингвизмнинг таъсири қай тарзда намоён бўлиши, 3 ёшгача бўлган даврдигидан фарқ бўлиш-бўлмаслигини аниқлаш мақсадида тажриба ўтказдик. Чунки аксарият билингвал болаларда нутқи раво эмаслиги, ўз она тилини унутиб қўйиш ҳолларини кузатамиз. Бу каби масалаларга ойдинлик киритиш мақсадида бир қатор психолингвистик методикалар ёрдамида билингвал болалар нутқи тадқиқ этилди. Дастлаб болаларнинг она тилидаги ва

иккинчи тилидаги тил кўникмалари: ўқиш, сўзлаш, тинглаш, тушуниш, ёзиш малакалари текширилди ва унда қуйидаги мезонлар асосида иш кўрилди.

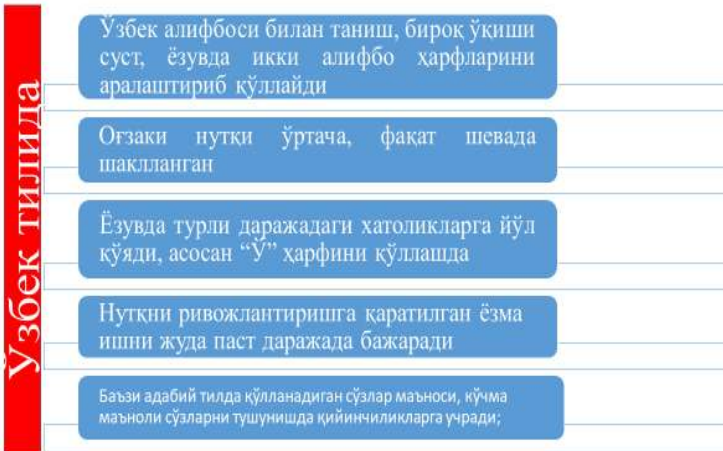
Биз ўз ишимизни билингвал болаларнинг ўзбек ва рус тилларидаги икки тиллилик даражаси — нутқ механизми шаклланишини ўрганиш орқали бошладик. Бунинг учун ўқувчиларга вазифа берилди: аввал тинглаш, сўнгра матн бўйича қисқа ҳикоя ва топшириқларни тўлиқ ўқиб, жавоб бериш, тушиб қолган ҳарфларни киритиш, ажратиб кўрсатилган сўзларнинг маъносини тушунтириш ва кўмакчини тўғри танлаш. Она тили ва хорижий тилда нутқ механизмларининг шаклланиш даражасини аниқлаш воситаси сифатида «**Матн билан ишлаш**» методикасидан фойдаланилди ва қуйидаги натижаларга эга бўлинди:

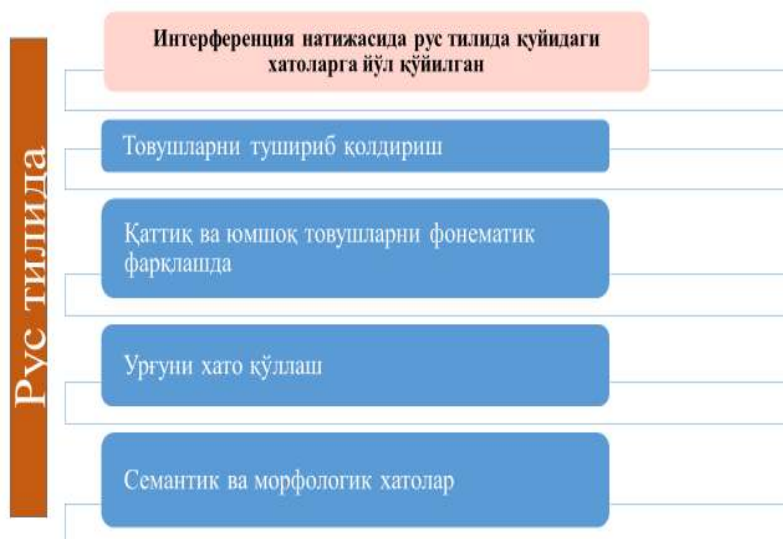
Нутқ механизмлари шаклланганлик даражасининг %лардаги кўрсаткичи

Мезонлар	Даражалар
----------	-----------

	Юқори	Ўрта	Паст
Ўқиш	20%	30%	50%
Сўзлаш	10%	60%	30%
Тинглаш	10%	50%	40%
Ёзиш	10%	30%	60%
Тушуниш	30%	50%	30%

Жадвалда нутқий механизмларнинг шаклланганлик даражаси фоизларда ифодаланган. Кўриб турганимиздек, экспериментдаги ўзбек билингвал болаларининг тил тайёрлик даражаси ўртадан паст. Ўқиш, тинглаш ва ёзишда паст даража кузатилди. Билингвларда саволлар бериш ва уларга тўғри (грамматик) жавоб беришда қийинчиликлар туғилди. Болаларнинг эшитиб тушуниш қобилияти яхши ривожланмаган, секин ўқийди. Ёзма нутқ чегараланган даражада (алоҳида сўзларни тўғри ёза олади, бироқ алифбо ҳарфларини алмаштиради). Намунасиз, калит сўзларсиз диалог тузишлари қийин кечади. Монологик нутқ яхши ривожланган: қисқа гапларни тузади, матнни қисқача сўзлаб беради (бирок грамматик ва лексик хатолар мавжуд).

Хорижий тилни ўрганишда “коммуникатив компетенция”нинг шаклланганлик даражалари мезонлари ва кўрсаткичларини аниқлаштириш мақсадида болаларнинг ёш хусусиятларига кискача тўхталиб ўтиш зарур. Кичик мактаб ёшидаги болаларнинг фарқли жиҳатларидан бири шуки, нуткий қобилиятлар бу даврда хануз жадал ривожланиш босқичида бўлади. Ушбу ёшда бола катта миқдордаги сўзлар, клишеларни, тақлид воситасида тилнинг талаффуз хусусиятларини эслаб қолади.

Кенгайган нутқнинг тузилиши, бир томондан, когнитив ривожланиш, вазиятда объектларни ажратиш қобилияти, объектлар ўртасида муносабат ўрнатиш билан, бошқа томондан, суҳбатдошни йўналтириш ҳамда ўзи ҳам ижтимоий ролига мослашиши билан боғлиқ.

Беш ёшли болада етарли даражада тил қобилияти, шунингдек, мақсадга йўналтирилган жамоавий ҳаракатлар ва улар билан боғлиқ бўлган матнларни яхши тушуниши учун зарур бўладиган структур схемалар шаклланган бўлади. Бундан келиб чиқадики, мактаб ёшига келиб бола нутқнинг вазиятли шартланган моделлари, оддий синтаксис меъёрларини эгаллайди. Вазиятдан объектларни ажратиш ва улар ўртасидаги ўзаро муносабатларни вербаллаштириш усуллари тилнинг синтактик тузилишини ўзлаштириш билан боғлиқдир. Болалар

нуткида синтаксиснинг қуйидаги даражалари ажратилган: мазмуний (тема-рема), семантик (фреймлар ва келишиқлар), юзаки-грамматик.

Мазмуний синтаксислаш – бу нутқ ҳосил қилишнинг биринчи босқичи. Унга предикация акти сифатидаги объект ва реманинг тема дихотомияси васўзловчининг мотива билан белигланадиган вазиятни ажратиш киради. Мазмуний синтаксислаш “ички сўзлар” билан амалга оширилади ва миллий тилнинг хусусиятларига боғлиқ бўлмайди. Бола нутқи мазмуний синтаксислашдан бошланади.

Семантик синтаксислаш – бу кейинги босқич. У ифодада номинациялаш функциясини акс эттирувчи семантик келишиқлар билан боғланишни аниқлайди ва тилнинг типологиясига қараб турлича тузилади.

Бола нуткида синтаксиснинг шаклланиши асосан семантик келишиқлардан ривожланади ва психиканинг чуқур тузилишини акс эттиради.

Актантларнинг ўзаро муносабатлари сўзларнинг тартибида ифодаланадиган грамматик тузилиш “юзаки” келишиқлар билан боғлиқ бўлган сўз шакллари танлашни сезиларли даражада қувиб ўтади. Бола пассив гапларнинг маъносини тушунишида бу қонуният намоён бўлади. *Мушук ит томонидан таъқиб қилинмоқда*, болалар субъект ва объектни аралаштиради. Бу бош келишиқнинг ўзига хос мақомини акс эттиради. Номинациянинг синтактик функцияси қуйидаги изчилликда шаклланган гапларда: *субъект, ундан сўнг – объект, улардан сўнггина қолган актантлар, - бош келишиқнинг ўзи етарли, чунки синтактик муносабатларнинг асосий ифодаланиш воситаси сўзлар тартиби ҳисобланади.*

Шу тариқа, олти ёшда тил компетенцияси асосан шаклланган бўлади, бироқ “болалар”нинг шаклланган тил компетенцияси “катталар”никидан жиддий фарқланади, бу боланинг когнитив ривожланиш даражаси билан боғлиқ.

Болалар ва катталар тил компетенциясининг асосий фарқлари қуйидагилардир:

- объектнинг асосий, муҳим белгиларини акс эттирувчи концепт, мавҳум тушунчанинг шаклланмаганлиги;-

- улар томонидан белгиланадиган объектнинг белги ва хусусиятларидан бири сифатидаги сўз ҳақидаги тасаввур;
- образли сўзларни англашдаги қийинчилик;
- тил бирлигини ифодалаш планида умумийлиги асосида ички лексикондаги аҳамиятлилик;
- “болалар амалий грамматикаси, “ички” синтаксисдан “ташқи”сига ўтишдаги баъзи узилишлар” билан боғлиқ фарқлар.

Болалар нутқининг грамматик тузилишини эгаллаш хусусиятлари бўйича ўтказилган тадқиқотларимиздан маълум бўлишича, 5-8 ёшли болалар нутқининг грамматик тузилиши ҳали яхши шаклланмаган бўлади. Бу болалар нутқида жуда чегараланган грамматик воситаларнинг қўлланишида намоён бўлади.

Хулоса

Билингвизм ижобий таъсир қилиши учун боланинг биринчи – она тилида етарли даражада компетенцияга эришилган бўлиши лозим. Тадқиқотчиларнинг хулосаларини умумлаштирган ҳолда айтиш мумкинки, билингвал болаларнинг асосий устунлик жиҳатлари фикрлашнинг “мослашувчанлиги” ўзига хос “мослашувчанлиги”, ишга турли даражадаги маълумотлар билан билан ишлай олиши ва креатив ёндашишида кўринади. Билингв шахсни шакллантиришда куйидаги жиҳатларни эътиборга олиш мақсадга мувофиқдир:

1. Тартибсиз равишда шаклланган икки тиллилик иккинчи тилни тўлақонли ва тўғри ўзлаштиришга тўсқинлик қилади. Натижада “ярим тиллилик” юзага келади ва бола нафақат иккинчи тилни, балки ўз она тилини ҳам нотўғри ўзлаштиради.

2. Бевосита кундалик мулоқот орқали контактдаги тилларнинг адабий шакли эмас, балки фақат сўзлашув тили ўзлаштирилади. Сўзлашув тилининг ўзига хослиги шундаки, адабий тилдан фарқли равишда у меъёрлаштирилмаган, барқарор эмас ва жуда ҳам чегараланган лексикани камраб олади. Ўзаро алоқадаги тилларнинг икки тарафлама интерференцияси нутқ меъёрларини янада беқарорлаштиради ва адабий тил меъёрларидан янада узоқлаштиради.

3. Оилада иккинчи тилни қўллаш жараёнида она тилини унутиб қўймаслик лозим. Иккала тилни ҳам ҳар куни бир меъёрда қўллаш мақсадга мувофиқ, агар бунга риоя қилиш мураккаблик туғдирса, унда болада сунъий, яъни ўқув билингвизмини шакллантириш тавсия этилади. Чунки мактаб болада тил компетенциясини шакллантириш ва бир нечта тилларни тўлиқ ўзлаштиришида муҳим аҳамият касб этади. Ўқув жараёнида ўқувчи тилни тўғри қўллаш малакасини ўзлаштиради ва тилни эгаллашда муҳим саналган таққослаш имконига эга бўлади.

АДАБИЁТЛАР

Gloria Eduviges Ramirez Gómez (University of Toronto) «The role of morphological awareness in bilingual children's first and second language vocabulary and reading» PhD dissertation thesis, Department of Human Development and Applied Psychology Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto, 2009.

Grosjean F. Bilingual: life and reality. – Cambridge: Harvard University Press, 2010. – 276 p.

Skutnabb-Kangas T. Bilingualism or not: The education of minorities. Clevedon: Multilingual Matters 7. 1983.

Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. – М.: Наука, 1976. – 384с.

Витгенштейн Л. Избранные работы: пер. с нем. и англ. – М.: Территория будущего, 2005. – 439с.

Залевская, А. А. Введение в психолингвистику: Учеб. пособие для студентов вузов / Рос. гос. гуманитар. ун-т М. : Изд. центр РГГУ, 2000
Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования // Высшее образование. - 2003, N5.-381 с.

Зокиров М.Т. Лингвистик интерференция ва унинг ўзбек-тожик билингвизмида намоён бўлиши. Ф.ф.н. дисс., 2007.

VIII. ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI
ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU
02 - 05 Haziran 2021 - NİĞDE

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
KAZAK KIZLAR PEDAGOJİ MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
BAKÜ AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

www.utudas.org